

ACHTER DE SCHERMEN VAN DE BBI

Memoires van een caractériel

Met de steun van het Fonds Pascal Decroos

WWW.KRITAK.BE

Kritak maakt deel uit van Uitgeverij Lannoo nv

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, Karel Anthonissen
en Wim Van den Eynde, 2020

Vormgeving: Tinxz (Filip Coopman)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Bij de samenstelling van dit boek hebben wij illustraties ontleend waarvan wij de bron niet hebben kunnen achterhalen. Mogelijke rechthebbenden kunnen zich tot de uitgever wenden.

D/2020/45/467

ISBN 978 94 0146 842 8

NUR 695

Achter de schermen van de BBI

*Memoires
van een
caractériel*

KAREL ANTHONISSEN
WIM VAN DEN EYNDE

KR!TAK

INHOUD

VOORWOORD	7
PROLOOG.....	II
HOOFDSTUK I: AGALEV.....	13
HOOFDSTUK 2: BELASTINGCONTROLEUR.....	23
HOOFDSTUK 3: KASGELDFRAUDE	37
HOOFDSTUK 4: SCHEEPSKREDIETEN	69
HOOFDSTUK 5: SOCIAAL CONTRACT.....	95
HOOFDSTUK 6: DE SLAG OM HET ZWART GELD.....	III
HOOFDSTUK 7: OPTIMA	151
HOOFDSTUK 8: HET FIASCO VAN HSBC.....	181
HOOFDSTUK 9: KAREL DE GUCHT	197
HOOFDSTUK 10: LUIS IN DE PELS	241
HOOFDSTUK 11: SYSTEEMCORRUPTIE	289
EPILOOG.....	317

VOORWOORD

Uitgever André Van Halewyck schoof twee ingebonden bundels over de tafel, nadat we samen geluncht hadden. ‘Bekijk dit eens. Dit is boeiend materiaal, van een boeiende man’, zei hij. ‘Zou je hier een boek van willen maken?’ De bundels waren teksten, brieven, mails, persberichten, interne nota’s, processen verbaal van huiszoekingen, politieverhoren, enzoverder. Karel Anthonissen, gewestelijk directeur van de BBI Gent, had deze documenten verzameld en ze ter gelegenheid van zijn getuigenis in twee parlementaire commissies aan de commissieleden overhandigd. Tijdens zo’n getuigenis was hij niet gebonden door zijn beroepsgeheim, en hij maakte hiervan handig gebruik om een aantal documenten in de openbaarheid te brengen.

Ik was geprikkeld door zijn voorstel. Hoewel ik hem nog nooit had ontmoet wist ik wie Karel Anthonissen was. De man had enige renommée verworven na zijn bezoek bij de Gentse vermogensbeheerder Optima, en zijn strijd tegen toppoliticus Karel De Gucht. Een hardgekookte fraudejager, dacht ik. Onkreukbaar, maar ook onbuigzaam.

Enkele weken later ontmoette ik hem. Hij trof me meteen als een goedlachse, hartelijke man, helemaal niet de kille enquêteur of inquisiteur, die ik meende te kennen uit de media. En nog enkele weken later begonnen we aan een lange reeks boeiende gesprekken, die geleid hebben tot dit boek.

Karel Anthonissen noemt zichzelf een *grensbewoner*. Hij is geboren in 1954 en groeide op in Wuustwezel, in een landbouwersgezin met vier kinderen. Het gehucht waar hij woonde heette *het Kantoor*, naar het douanekantoor op de vlakbij gelegen Belgisch-Nederlandse grens. In zijn klas zaten kin-

deren van ofwel douaniers ofwel boeren. Als kind hielp hij smokkelaars: hij kende sluiptwegen waarlangs de boeren hun koeien en vaarzen de grens konden overbrengen, zonder taksen te betalen. Ja, dat was illegaal, lacht hij. Met zo'n voorgeschiedenis is hij als fraudejager dan ook nooit een echte scherpstrijper geworden. Onderhandelen met fraudeurs vormde voor hem nooit een probleem, zij het minder coulant voor grote criminelen dan voor kleine kruimeldieven.

Hij houdt ervan grenzen op te zoeken, en over te steken. Zoals die van enkele no-go zones. Fiscale controles bij banken, dat kon vroeger niet. Anthonissen stak die grens over, bij Optima. Het bracht hem in een vuurlinie waar hij vanuit vele hoeken aanvallen moest pareren.

Hij stak grenzen over door te communiceren. Fraudebestrijding moet ook gebeuren op het publieke forum, vindt hij. In weerwil van zijn eerder bescheiden karakter is hij de bekendste fraudejager van ons land geworden. Hij nam doelbewust deel aan het publieke debat, via columns, lezingen, opiniëbijdragen, panelgesprekken op televisie, sociale media. Hij had frequent contact met journalisten, om beleidslijnen of beslissingen toe te lichten, om fiscale vonnissen uit te leggen, om bijkomende informatie te geven. 'De lobby van fiscale adviseurs en advocaten, die een minimalistische visie aanhangen inzake belastingen, is zeer aanwezig in het publieke debat, de fiscus niet. Wij moeten een tegengewicht bieden, het behoort tot onze kerntaak', vindt hij. Ik stelde tijdens onze gesprekken evenwel vaak vast dat hij minutieus zijn beroepsgeheim respecteert. 'Over die zaak mag ik niets vertellen, want er is nog nooit iets van in de openbaarheid geweest', kreeg ik heel vaak te horen.

Hij stak grenzen over door niet te plooiën voor externe druk. Hij heeft het over talloze subtiele signalen die gegeven werden, die aan belastingcontroleurs moesten duidelijk ma-

ken welke speelruimte ze kregen om hun werk te doen. Hij heeft ervoor geopteerd om die subtiele signalen consequent te negeren.

Opiniemaker Yves Desmet noemde hem ooit een *caractériel*.¹ Hij heeft dit als geuzennaam aanvaard. ‘Als het betekent dat ik rechtlijnig en onverzettelijk ben, dan kan ik best leven met die *middle name*. Maar onredelijk of fanatiek? Ik heb mijn handtekening gezet onder de grootste schikkingen met fraudeurs. Dus ik ben altijd compromisbereid geweest.’

Ik heb Karel Anthonissen leren kennen als een zeer intelligente man, met een sterke persoonlijkheid, gedreven door een mix van idealisme en realisme, en met een gezonde dosis relativiseringsvermogen. Zijn carrière die hij heeft afgesloten in een quasi leeg kantoor zonder bevoegdheden heeft hem niet bitter gemaakt, integendeel. Zijn gulle lach is nooit ver weg. Een schaakspel, daar vergeleek hij zijn job eens mee. Hij heeft niet het gevoel dat hij dat spel verloren heeft.

Voor André Van Halewyck was Karel Anthonissen een uitmuntende *civil servant*, die bij zijn werk steeds het algemeen belang voor ogen had. Ik kan hem daarin volgen. Moge dit boek andere civil servants inspireren ...

Wim Van den Eynde

1 *Knack*, 16 april 2016, ‘Ik ben een loftsocijalist en daar ben ik fier op’.

PROLOOG

Donderdag 13 december 2012, net voor de middag.

Na een korte klopp op de deur kwam Rik mijn kantoor binnen. Hij zette zich op de stoel tegenover voor mij. Uitwendig zag hij er rustig uit, maar ik hoorde aan zijn trillende stem dat hij gespannen was.

‘Ik heb zijn advocaat Dauginet aan de lijn gehad’, zei Rik. Ik zette me recht en keek hem vragend aan.

‘En?’

‘Hij vroeg of het klopte dat het akkoord niet doorging. Ik heb hem geantwoord dat hij goed geïnformeerd was. Daarop is hij razend geworden. Hij vroeg wat de volgende stap was in de procedure, en ik heb hem gezegd dat de kennisgeving van beslissing tot taxatie eraan kwam.

Daarop riep hij dat het oorlog zou worden in de rechtbank. Oorlog. En hij liet me verstaan dat de kans bestond dat ik persoonlijk zou aangevallen worden.’

Rik was van geen kleintje vervaard, maar hij was deze keer wel onder de indruk. Ik vond de uithaal van Victor Dauginet, de advocaat van Karel De Gucht, absoluut ongehoord. Een inspecteur bedreigen door hem persoonlijk aansprakelijk te stellen was een slag onder de gordel. De kans dat een inspecteur wegens een professionele fout effectief veroordeeld zou worden, was klein maar niet onbestaande. Er waren collega’s die door zo’n dreigement compleet platgeslagen werden en werkelijk niets meer deden. Als je iemand aanvalt, val dan de hiërarchisch overste aan, vond ik.

Ik had net daarvoor een minnelijk voorstel van Europees commissaris Karel De Gucht afgewezen. Er was een dispuut over niet aangegeven inkomsten. Het voorgestelde bedrag

was onredelijk laag, maar vooral: De Gucht had een bijzonder onfrisse, zelfs leugenachtige mediastrategie gehanteerd, waarbij hij in de slachtofferrol kon kruipen ten aanzien van een losgeslagen, politiek geïnspireerde Bijzondere Belastinginspectie (BBI).

Rik had de kennisgeving van beslissing tot taxatie in zijn handen.

‘Geef dat maar hier’, zei ik. Ik nam het blad, doorstreepte Riks naam onderaan de tekst, en schreef er mijn eigen naam en functie naast. Ik ondertekende het blad en gaf het aan hem terug.

‘Stuur het zo maar op’, zei ik hem. Hij knikte even, nam het document aan en vertrok weer.

Hoofdstuk 1

AGALEV

AGALEV AMENDEMENTEN TEGEN ANTILLEN-ROUTES

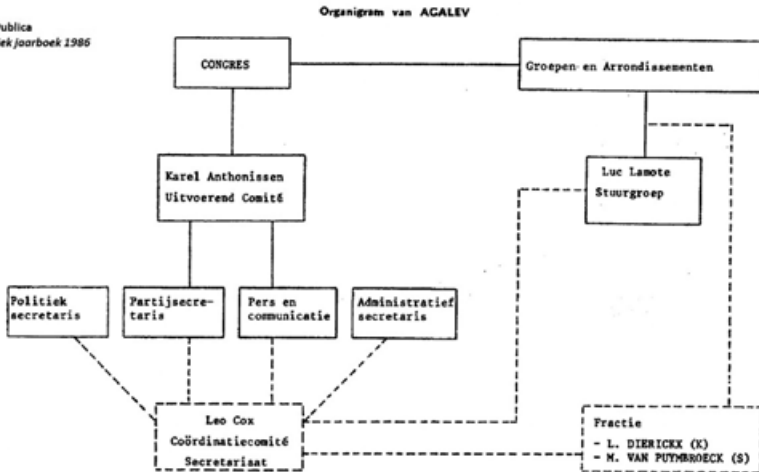
De groene partij Agalev heeft drie amendementen ingediend op de fiscale wet, met de bedoeling belangrijke achterpoortjes te sluiten. Een van de amendementen wil de regeling van erfenisrechten voor grote vermogens strenger aanpakken. Volgens Agalev is onlangs nog gebleken dat bekende personen het stelsel van schenkingen misbruiken om grote vermogens aan erfenisbelasting te onttrekken.

Een ander amendement wil winsten belasten die in andere vennootschappen vrijgesteld werden van belasting. Dividenden uit het buitenland, die uitgekeerd worden aan Belgische vennootschappen en in de buitenlandse vennootschap niet belast werden, blijven in het huidige stelsel onbelast. Daaraan wil Agalev paal en perk stellen. 'Eerst en vooral omwille van de rechtvaardigheid, maar ook omdat de regeling een bijdrage zal leveren tegen de kapitaalvlucht. Met de vrijstelling van buitenlandse inkomsten uit aandelen stimuleert men immers het kapitaal om te vluchten naar fiscale paradijzen. We moeten de Antillen-routes droogleggen', aldus Agalev.

(uit *De Morgen*, 18 juli 1986)

In juni 1976 leverde ik als Leuvense student economie mijn proefschrift in bij mijn promotor, professor Mark Eyskens. Eyskens zetelde op dat moment in de Club van Rome, een invloedrijke groep wetenschappers die waarschuwde voor de

Res Publica
Politiek jaarboek 1986

gevaaren van ongebreidelde economische groei. *De economische betekenis van het beginsel 'de vervuiler betaalt'*, zo luidde de titel van mijn proefschrift. Ik had onderzocht hoe het voor mij prangende probleem van milieuvervuiling en grondstoffen-schaarste kon aangepakt worden via de juiste fiscale politiek.

Milieuproblematiek, politiek, fiscaliteit: het zouden dé cruciale elementen worden in mijn leven.

Ik had economie gestudeerd, niet zozeer om daarna met dat diploma veel geld te gaan verdienen, maar uit fundamentele nieuwsgierigheid. Ik wilde het grote, complexe systeem van onze samenleving onderzoeken en analyseren. Ik wou de mechanismen begrijpen om het systeem daarna te kunnen verbeteren. *'Up 'till now, philosophers have only interpreted the world in various ways. The point, though, is to change it'*,¹ zo citeerde ik Karl Marx in mijn eindwerk.

1 Vertaling: 'Tot nu toe hebben filosofen de wereld op verschillende manieren bekeken. Het punt is evenwel hem te veranderen.'

In 1977 ging ik aan de slag bij de belastingen. Ik was op dat moment 23 jaar. Ik zou er blijven tot het einde van mijn loopbaan, 42 jaar later.

De richting die mijn leven uitging is deels door toeval bepaald. Ik wilde net zo graag een job in de journalistiek, op de studiedienst van een vakbond of van een politieke partij. Ik heb op de toenmalige BRT een stemtest afgelegd. Maar ik heb ook deelgenomen aan een examen, ingericht door de administratie van de belastingen, zoals vele jonge afgestudeerden die diverse mogelijkheden onderzochten. Enkele weken later kreeg ik een bericht van de belastingen, met de melding dat ik er aan de slag kon. Ik was enthousiast. Misschien was het niet mijn absolute droomjob, maar toch: ze trok me aan. Het maatschappelijk belang was voor mij een belangrijke drijfveer. Bovendien, en dat kan vreemd klinken, het leek me ook wel spannend. De job deed me wat denken aan onderzoeksjournalistiek: snuffelen in — soms verborgen — informatie, en dan een artikel schrijven, een aanslagbiljet heet namelijk ook een ‘artikel’.

De eerste drie jaren van mijn loopbaan moest ik opnieuw in de boeken vliegen. Fiscaliteit was nu het onderwerp, in al zijn aspecten. Financieel-economisch, juridisch, filosofisch. Boeiend, vond ik. Na die drie studie jaren kon ik meedoen aan een zwaar technisch examen bij Financiën. Ik slaagde en werd vanaf dat moment *hoofdcontroleur*. Dat was meteen een leidinggevende functie. Mijn vlakke, in termen van promoties zeer voorspelbare carrière bij de belastingen nam een aanvang. Een loopbaan waarbij ik 27 jaar later quasi automatisch gewestelijk directeur zou worden, een positie van waaruit ik in de clinch zou gaan met enkele stevige tegenstanders. Of zij met mij, het is maar hoe je het bekijkt.

Mijn maatschappelijk engagement stuurde mij in diezelfde jaren naar de piepjonge politieke partij Agalev. Begin jaren tachtig was Agalev nog een bont allegaartje, zonder veel structuur. Er waren diverse verenigingen zoals *de Groene Fiet-sers*, of het actiecomité *Red de Voorkempen*, dat zich verzette tegen het graven van het Duwvaartkanaal. Een inspirerende figuur was pater Luc Versteylen, met zijn bezinningsoord in de brouwerij in Viersel. Ik vertoefde meer in de periferie, in de brouwerij van Luc Versteylen ben ik nooit geweest. Maar ik trad toe tot de werkgroep economie, die uit een tiental mensen bestond. Ik nam deel aan gespreksavonden of studie-groepjes rond het ecologisch gedachtegoed. Mensen met wie ik veel contact had waren Paul Staes, Ludo Dierickx, Marjet Van Puymbroeck, Wilfried Devliegere, Leo Cox, en ook vele vrijwilligers die nooit bekend zijn geworden.

Agalev was op dat moment een beweging, geen echte politieke partij, maar er werd bij de vervroegde verkiezingen in 1981 wel een lijst ingediend, en tot verbazing van velen waren er plots drie verkozen volksvertegenwoordigers. Pas het jaar daarop is er formeel een partij opgericht, op een congres in Tielrode.

Er moest dan op korte tijd een partijprogramma op papier gezet worden. Ik heb mij samen met enkele anderen gebogen over het economisch luik. Gedurende een tweetal jaren, 1983 en 1984, reisden we het land af en gingen we met heel veel mensen praten. Daar kwam een tekst uit, die de basis vormde van het sociaal-economisch congres in Mechelen, in 1985. Het derde deel van de nota, het hoofdstuk over herverdeling, was grotendeels van mijn hand.²

2 https://nl.wikisource.org/wiki/Economisch_programma_van_Mechelen/Deel_3. Zie ook: Karel ANTHONISSEN, 'Een wereld in schuld, groene beschouwingen over economie, financiën en fiscaliteit', Antwerpen, 1989, 176 blz.

Naïef en onrealistisch, zo werden onze voorstellen door de traditionele politiek beoordeeld. Maar als ik die teksten nu, 35 jaar later, herlees zijn ze verbazend actueel. We pleitten voor een basisinkomen, dus een vast bedrag dat iedere burger maandelijks zou ontvangen, onvoorwaardelijk, los van zijn sociale- of arbeidspositie. Dat concept wordt vandaag nog altijd besproken. We pleitten voor kleinschaligheid en basisdemocratie. *Small is beautiful*, het leitmotiv van econoom Ernst Friedrich Schumacher, inspireerde ons. Onze toenmalige ideeën in verband met de zogenaamde *Korte Keten*, dus lokale productie en consumptie, zijn actueler dan ooit. We opteerden voor kleinschaligheid, maar anderzijds wilden we enkele cruciale sectoren die alleen op een grootschalige manier konden georganiseerd worden onder gemeenschapscontrole brengen, meer bepaald de energiesector en de banken. In die twee sectoren waren op dat moment zowel overheid als private ondernemingen actief. *Ebes*, een private maatschappij, bezat de kerncentrales, ze maakten elektriciteit. De distributie zat vaak bij gemeentes of intercommunales. Ook in de financiële sector had je zowel overheidsinstellingen (het Gemeentekrediet of de ASLK) als private banken (zoals de Generale Bank). In de jaren negentig hebben we gezien dat in die twee cruciale sectoren de overheidsaandelen opgeslokt zijn door de privé. De moloch Electrabel ontstond, en werd opgekocht door de Fransen. Ook in de financiële sector gebeurde dat: het Gemeentekrediet en de ASLK werden opgekocht, ze werden deel van Dexia en BNP Paribas Fortis, en beslissingscentra verhuisden uiteindelijk naar Parijs. Indien er overheidscontrole was geweest, zou dit niet gebeurd zijn.³

Om ons wat betuttelende imago te counteren moesten we bij Agalev op zoek naar regelgeving en belastingen die kon-

3 Er is nu wel overheidscontrole, maar dan wel vanuit Parijs.

den worden afgeschaft. Zo stelde ik voor het Kijk- en Luistergeld te schrappen, want compleet achterhaald. Steve Stevaert zou er een decennium later politiek mee scoren.

We pleitten begin jaren tachtig voor een lagere rente of zelfs nulrente. Op dat moment bedroeg die ongeveer 12 procent. We vonden het onaanvaardbaar dat kapitaal op zichzelf zoveel geld kon opbrengen, zodat rentenieren voor vele rijken een haalbare optie was. Het was een radicaal voorstel, maar we zien nu dat de Europese Centrale Bank (ECB) sinds 2010 al jaren een politiek van nulrente voert. Dus, zo wereldvreemd was het allemaal niet.

Omdat wij pleitten voor overheidscontrole in cruciale sectoren werden we door velen in de radicaal linkse hoek geplaatst. Onterecht. Agalev was op dat moment centrumlinks, maar we mikten uitdrukkelijk op het midden. De CVP was voor ons een uitgeleefde, versleten machtspartij, gevangen in de verzuiling, zonder wervend verhaal. Wij wilden die centrumkiezers aanspreken. Onze recepten, zoals de ecotaksen, waren niet links. Wij wilden geen belastingverhoging, maar wel het consumptiegedrag beïnvloeden met gerichte taken. Dat is een eerder liberale strategie. Ook het idee van een basisinkomen zou je later terugvinden bij centrumrechtse politici.

Na het sociaal-economisch congres in 1985 werd ik voorzitter van het Uitvoerend Comité van Agalev, of *gespreksleider*, zoals dat heette.⁴ Dat was een van de belangrijkste functies binnen de partij, maar wel buiten de publieke spotlights. Ik heb in die functie onder meer de discussie over abortus geleid, zeer relevant omdat de abortuswet met een wisselmeerderheid is goedgekeurd en de groene stemmen in het parlement nodig waren. Er waren ook ethisch conservatieve stemmen binnen onze

4 Door een Congres verkozen; de Engelsen zouden zeggen: *speaker*.

partij, die tegen abortus waren. Met het argument dat de overheid zich niet met alles moet moeien — opnieuw een vrij rechts standpunt — zijn die mensen toch over de streep gehaald. Zelfs iemand als Fernand Geyselings, Kamerlid voor Mechelen, die we nu groenrechts zouden noemen, kon zich in die redenering vinden. Dus: Agalev was zeker niet extreemlinks in die jaren.

Ik legde me toe op fiscale politiek. Zo dienden we amendementen in op de hervorming van de wet op de inkomstenbelasting in 1986. Aanleiding hiervoor was onder meer de uitlating van ondernemer André Leysen, die op televisie onbeschaamd had verklaard dat hij bij zijn overlijden via een eenvoudige constructie zijn vermogen uit de handen van de fiscus zou weten te houden. Een ander amendement kwam voort uit de bezorgdheid vanwege offshore constructies, de zogenaamde Antillenroutes, die fiscale ontwijking en ontduiking inhielden. Mijn strijd hiertegen begon dus al vroeg in de jaren tachtig.

Agalev is dan op enkele jaren tijd wezenlijk geëvolueerd, zowel qua werking als programma. En dat is een van de redenen waarom ik er uiteindelijk ben uitgestapt. De partij werd eind jaren tachtig, begin jaren negentig overgenomen door enkele sterke figuren, zoals Jos Geysels, Mieke Vogels, Eddy Boutmans. In 1982 had die groep onder de lijst ELA, Ecologisch Links Alternatief, nog een eigen lijst ingediend voor de Antwerpse gemeenteraadverkiezingen. Ze hadden geen enkele zetel, Agalev had er vier. Ik heb toen voorgesteld om die groep te laten aansluiten bij ons, een beslissing die ik nu zou omschrijven als een politieke fout. Want enkele jaren later hebben die mensen de boel bij ons simpelweg overgenomen. En enkele cruciale ideeën geschrappt. In tegenstelling tot de gedecentraliseerde werking — basisdemocratie was een van onze kernwaarden — kozen zij voor een centraal geleide orga-

nisatie, met een kleine groep die de lijnen uitzette. Vrijwilligerswerk werd ondergeschikt aan de inbreng van een kleine groep professionals. Het rotatieprincipe, waarbij iemand maximaal twee mandaten achter elkaar mocht opnemen, werd in vraag gesteld. Maar ook het programma maakte inhoudelijk een ruk naar links, met meer klassieke linkse recepten: Ga het geld halen bij de rijken! Belastingen omhoog!

Ik zag het niet graag gebeuren. Agalev bestond in die jaren voor het overgrote deel uit vrijwilligers, mensen die zich vanuit idealisme engageerden. Voor die mensen waren de ideeën, de principes en de waarden de belangrijkste, misschien zelfs de enige reden om actief te zijn. Ik behoorde tot die groep.

In 1989 kwam het tot een echte aanvaring. Ik had een erg kritisch rapport gemaakt, waarin ik die evolutie beschreef, en waarin ik man en paard noemde. Dat rapport lekte uit naar de pers,⁵ en dat zorgde ervoor dat de onderlinge verhoudingen er niet op verbeterden. Ik kreeg vanuit de basis veel bijval, maar de partijtop kon mijn demarches niet smaken.

In 1991 vond ik dat ik te lang op de achtergrond was gebleven. Ik had er tot dan toe altijd voor gekozen om achter de schermen te blijven. Toen bijvoorbeeld BRT-journalist Hugo Van Dienderen zich in 1986 bij ons aanmeldde zei ik onmiddellijk dat hij op de lijst mocht gaan staan. Maar ik had gemerkt dat mensen die in de spotlights stonden meer invloed en macht kregen binnen de partij. Dus ik besliste om mij verkiesbaar te stellen. De partijtop was daar niet van gediend, maar er bestond toen nog een systeem van polls, waarbij de kieslijsten werden samengesteld via een interne stemming van de leden. En ik werd door de leden op de derde plaats van de Antwerpse kieslijst gepolld, na Mieke Vogels en Hugo

5 Roger KESTELOOT en Jan LIPPENS, *De Morgen*, 24 december 1988, 'Zure regen treft Agalev, en Rode kaart van groene kabouter'.